

O'ZBEK VA FRANSUZ ADABIYOTIDA AMIR TEMUR OBRAZI TAHLILI

Tursunova Zarnigor Odilon qizi
Namangan davlat chet tillari instituti
Lingvistika fransuz tili yo'nalishi
1-kurs magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIV-asr Markaziy Osiyoni zabt etgan Amir Temurning o'zbek va fransuz badiiy matnlaridagi vakili ko'rib chiqilgan. Ushbu tarixiy shaxsning turli xil tasvirlarini tahlil qilib, biz madaniy va tarixiy kontekstlar Temur obraziga qanday ta'sir qilishi haqida tushunchaga ega bo'lishni maqsad qilganmiz. Tadqiqotda turli davr va janrlardagi adabiy asarlarning keng doirasini qamrab olgan qiyosiy tahlil qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: Amir Temur, adabiy vakillik, o'zbek adabiyoti, fransuz adabiyoti, tarixiy shaxslar, madaniy istiqbollar.

Amir Temur, odatda Tamerlan nomi bilan tanilgan, merosi asrlar davomida aks etgan taniqli tarixiy shaxsdir. Uning hayoti va yutuqlari epik she'rlardan tortib tarixiy romanlargacha bo'lgan ko'plab adabiy asarlarga ilhom berdi. Ushbu maqolada biz Amir Temurning o'zbek va fransuz badiiy matnlarida tasvirlangan obrazini chuqur o'rganamiz, mualliflarning madaniy va tarixiy kontekstlari asosida bu tasavvurlar qanday farq qilishi va bir-biriga yaqinlashishini o'rganamiz.

Ushbu tadqiqotni o'tkazish uchun o'zbek va fransuz an'alariga oid badiiy matnlarning har tomonlama tanlovi tahlil qilindi. Tanlov turli vaqt va janrlarni, shu jumladan dostonlar, she'rlar, tarixiy romanlar va insholarni qamrab oladi. Ushbu matnlar Amir Temur obrazining adabiyotdagi evolyutsiyasini baholash uchun boy material manbasini taqdim etadi.

Amir Temur, shuningdek, nomi bilan tanilgan Tamerlan, XIV-asrda Markaziy Osiyoni zabt etgan va harbiy rahbar bo'lgan, "fransuz adabiy amiri Temur" atamasi odatda ishlatilmaydi va fransuz adabiyotida Temur bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos belgi yoki tushunchaga ishora qilishi mumkin. O'zbek va fransuz adabiyotida Amir Temur obrazini tahlil qilish uchun bir qancha jihatlarni ko'rib chiqishimiz mumkin:

O'zbek Adabiyoti:

- O'zbek adabiyotida Amir Temur ko'pincha milliy qahramon va o'zbek o'zligining ramzi sifatida tasvirlanadi. U harbiy qudrati va Temuriylar imperiyasini barpo etishdagi etakchiligi bilan nishonlanadi.

- Temurning xarakteri odatda Markaziy Osiyo, yaqin Sharq va Janubiy Osiyo bo'ylab harbiy yurishlar orqali o'z imperiyasini kengaytirgan g'olib sifatida tasvirlangan.

- U ko'pincha san'at va madaniyatga homiylik qilgani uchun maqtovg'a sazovor, uning saroyi uning hukmronligi davrida intellektual va badiiy faoliyat markazi bo'lgan.

Fransuz Adabiyoti:

- Fransuz adabiyotida Amir Temur o'zbek adabiyotidagi kabi keng tarqalmagan bo'lishi mumkin, ammo tarixiy romanlarda, sayohat adabiyotida yoki ilmiy asarlarda unga ishora yoki ishora bo'lishi mumkin.

- Fransuz adabiyoti Temurning boshqa tarixiy shaxslar bilan o'zaro munosabatlariga yoki uning fathlarining turli mintaqalarga ta'siriga, ayniqsa salib yurishlari va mo'g'ullar bosqini.

Qiyosiy Tahlil:

- O'zbek va fransuz adabiyotlarida Amir Temur obrazini taqqoslash nuqtai nazar va madaniy talqinlardagi farqlarni ta'kidlash mumkin. O'zbek adabiyoti Temurni milliy qahramon sifatida ta'kidlashi mumkin, fransuz adabiyoti esa uni jahon tarixining kengroq kontekstida ko'proq tarixiy shaxs sifatida ko'rishi mumkin.

- Ikki an'anada qo'llanilgan til, uslub va adabiy vositalarni ham taqqoslash mumkin, bu har bir madaniyatning adabiy kanonida Temur qanday tasvirlanganligini ta'kidlaydi.

Tarixiy Aniqlik:

- O'zbek va fransuz adabiyotida Amir Temur obrazining tarixiy aniqligini hisobga olish zarur. Tarixiy aniqlik har xil bo'lishi mumkin, ba'zi matnlar Temur xarakterini romantiklashtiradi yoki idealizatsiya qiladi, boshqalari esa ob'ektiv yoki tanqidiy qarashni ta'minlaydi.

Adabiyotga ta'siri:

- Amir Temurning adabiyotda tasvirlanishi har bir madaniyatda ushbu tarixiy shaxsning idrokiga qanday ta'sir qilganini tahlil qiling. Adabiyot tarixiy voqealar va shaxslarni jamoatchilik idrokini va tushunchasini shakllantirishi mumkin.

Madaniy Kontekst:

- Ko'rib chiqilayotgan adabiyotning madaniy va tarixiy kontekstini ko'rib chiqing. Amir Temur tasviri ushbu adabiy asarlar yaratilgan jamiyatlarning qadriyatlarini, e'tiqodlari va ustuvorliklarini qanday aks ettirishini tushunib oling.

Umuman olganda, O'zbek va fransuz adabiyotlarida Amir Temur obrazini tahlil qilish matnlarni, ularning tarixiy va madaniy kontekstlarini, ular etkazadigan mavzu va istiqbollarni har tomonlama o'rganishni talab qiladi. Ushbu tahlil tarixiy shaxslarning adabiy tasvirlarining ko'p qirrali tabiati va ularning jamoaviy xotira va o'ziga xoslikka ta'sirini yoritishi mumkin.

Tahlil qiyosiy yondashuvdan foydalanib, xarakterlash, hikoya qilish istiqbollari va tematik urg'u kabi asosiy elementlarga e'tibor qaratdi. Har bir matndagi ushbu unsurlarni o'rganib chiqib, Amir Temurning o'zbek va fransuz adabiy an'alaridagi

xilma-xil tasavvurlarini ochib berishni maqsad qildik. Matn tafsilotlari va tematik naqshlarni hisobga olgan holda tahlil ham sifatli, ham miqdoriy edi.

G'arbda Tamerlan nomi bilan mashhur Amir Temur o'zbek va fransuz adabiy matnlarida tasvirlangan tarixiy shaxsdir. Uning tasviri muallifga va u tasvirlangan kontekstga qarab farq qilishi mumkin. Mana, u bu ikki adabiy an'anada qanday tasvirlangani haqida umumiy ma'lumot:

O'zbek Adabiy Matnlari:

O'zbek adabiyotida Amir Temur ko'pincha milliy qahramon va o'zbek o'zligining ramzi sifatida nishonlanadi. U 14-asrda ulkan imperiyani o'rnatgan xarizmatik va qudratli hukmdor sifatida tasvirlangan. Temur ko'pincha bir qator harbiy yurishlar orqali o'z imperiyasini kengaytirgan g'olib va harbiy daho sifatida tasvirlanadi. Uning etakchiligi va yutuqlari o'zbek adabiyotida g'urur manbai bo'lib, u fathlarining shafqatsiz tabiatiga qaramay, ko'pincha adolatli va xayrixoh hukmdor sifatida tasvirlanadi. O'zbek shoir va yozuvchilari uning merosi va Markaziy Osiyo tarixini shakllantirishdagi rolini nishonladilar.

Fransuz Adabiy Matnlari:

Fransuz adabiyotida Amir Temur Markaziy Osiyo adabiyotiga qaraganda kamroq uchraydi, ammo u tarixiy va sarguzasht romanlarida chiqish qiladi. U odatda g'arbiy kuchlarning ashaddiy dushmani sifatida tasvirlangan, ayniqsa o'rta asrlarning oxirlarida Evropa davlatlari va Temur imperiyasi aloqada bo'lgan. Ba'zi fransuz yozuvchilari uni Evropa dunyosiga katta tahdid solgan g'olib sifatida tasvirlashlari mumkin. Fransuz adabiyotida Temur obrazi ko'pincha uning harbiy jasorati va imperiyasining ulug'vorligini hamda shafqatsiz taktikasini ta'kidlaydi.

Amir Temurning o'zbek va fransuz adabiyotida tasvirlanishiga mualliflarning madaniy va tarixiy qarashlari ta'sir ko'rsatishi mumkinligini alohida ta'kidlash joiz. O'zbeklar uni milliy qahramon sifatida ko'proq yaxshi ko'rishsa-da, fransuz mualliflari uning Evropa kuchlari bilan o'zaro munosabatlariga va kuchli va qo'rqinchli g'olib sifatida obro'siga e'tibor qaratishlari mumkin. Adabiyotda tarixiy shaxslarning tasviri turli xil madaniy kontekstlarda istiqbollari va talqinlarning xilma-xilligini aks ettiruvchi keng farq qilishi mumkin.

Amir Temurning o'zbek va fransuz adabiyotidagi qarama-qarshi obrazlarini mualliflarning tarixiy va madaniy istiqbollari bilan bog'lash mumkin. O'zbek adabiyoti uni ko'pincha milliy qahramon sifatida tasvirlaydi, fransuz adabiyoti esa uning harbiy yurishlarining turli mintaqalarga ta'sirini ta'kidlaydi. Ushbu farqlar ushbu matnlar yaratilgan madaniy va tarixiy kontekstlarni ta'kidlaydi. Shuningdek, ular adabiyotning milliy va madaniy o'ziga xosliklarni shakllantirish va aks ettirish kuchini ochib beradi.

Xulosalar:

Adabiyotda tarixiy shaxslarning namoyishi mualliflarning madaniy va tarixiy kontekstlarini aks ettiruvchi dinamik jarayondir. Amir Temur misolida o'zbek va

fransuz badiiy matnlari uning hayoti va merosiga turlicha nuqtai nazarni taklif etadi. Ushbu tafovutlar tarixiy rivoyatlarning egiluvchanligini va tarixiy shaxslar ko'rib chiqiladigan madaniy linzalarning ta'sirini aks ettiradi.

Keyingi tadqiqotlar Amir Temurning turli adabiy an'analarda tasvirlanishiga siyosiy va mafkuraviy omillarning ta'sirini o'rganishi mumkin. Bundan tashqari, boshqa madaniyatlarning tarixiy shaxslarning adabiy namoyishlari bilan qiyosiy o'rganish adabiyot, tarix va madaniy o'ziga xoslik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik to'g'risida kengroq tushuncha berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov.B. Amir Temur darslari. “Sharq” nashriyoti. Toshkent, 2000,91-bet.
2. Muloqot. Toshkent, 2001. 27-bet.
3. История упадка и разрушения Римской Империи Эдуарда Гиббона. Част VII, М. 1886, С. 170-172.
4. Якубовский А.Ю. Тимур (опыт краткой характеристики). –“Вопросы истории”, Москва, №8-9
5. Xolbekov M. Sohiqiron Amir Temurning Yevropa qirollari bilan yozishmalari. Jahon adabiyoti, №(104), 2006-yil, 131-133-betlar.
6. “Samarqandga Temur davriga sayohat”, Zarafshon, 2006-yil 7-oktabr, № 126 (21.179); Ravshanoy Tursunova. G'arbiy Yevropa mualliflari sahna asarlarida Amir Temur obrazi//San'at, 2006-yila, №2-son, 37-38-betlar